

**PÁRTOK ÉS POLITIKAI RENDSZEREK CHILÉBEN
1890 ÉS 1930 KÖZÖTT**

**POLITICAL PARTIES AND POLITICAL SYSTEMS IN CHILE
BETWEEN 1890 AND 1930**

HORVÁTH EMŐKE

Abstract: The paper focuses on the formation of political parties during the parliamentary era in Chile. Two of the parties – *Conservadores* and *Radicales* – gained leadership position, their rivalry was expected mainly on their ecclesiastical policy. Political coalitions (*Coalición* and *Alianza*) could even pass through the boundaries between the parties in order to seize and retain power and at many points they were indeed able to cooperate on the basis of their programs. The protectionist economic policy or claims on workers' problems were reflected in the programs of several parties. However, *Radicales* were always able to surprise the society and their political opponents. For example, the extreme anti-Church policy in their program for the 1912 elections – the claim of the elimination of theological faculties of the universities – found no supporters among other parties.

Keywords: Chile, Balmaceda, parliamentary era, political parties, liberalism

„A parlamenti rendszer győzedelmeskedett a csatamezőn, de ez a győzelem nem fog kiteljesedni.”¹ Ezekkel a sorokkal búcsúzott honfitársaitól José Manuel Balmaceda chilei elnök (1886–1891) 1891. szeptember 18-án, öngyilkossága előtt írott búcsúlevelében. Balmaceda jóslata nem vált valóra, mert nemcsak saját, de Chile politikai életében is választóvonalként tekinthetünk az 1891. esztendőre, politikai értelemben mindenképpen cezúrát jelöl az országot irányító két kormányzati forma, a prezidenciális (1833–1891) és a parlamentáris (1891–1924) rendszer között. Vizsgálódásunk időszaka ennek a felosztásnak megfelelően nagyrészt Chile parlamentáris korszakára korlátozódik. Ha rövid időre is, de a chilei történelem szövetén belül az általánosan jellemző struktúrától eltérő politikai irányt képviselt ez az új kormányzati forma.

---

¹ „*El régimen parlamentario ha triunfado en los campos de batalla; pero esta victoria no prevalecerá.*” Részlet José Manuel Balmaceda öngyilkossága előtt írt búcsúleveléből, 1891. szeptember 18. A levelet közli BAÑADOS ESPINOSA 1894, 472–479, 477.

A PÁRTOK MEGSZÜLETÉSE

A függetlenné válást követően, a többi spanyol-amerikai országhoz hasonlóan, az Amerikai Egyesült Államok mintájára, Chilében is az elnöki rendszer alakult ki. A prezidenciális rendszer mélyen integrálódott a chilei politikai életbe, amit az is bizonyít, hogy 1818 és 1891 között összesen öt olyan chilei alkotmányt szerkesztettek – az 1818-ast, az 1822-est, az 1823-ast, az 1828-ast, az 1833-ast –, amelyek az elnöki kormányzást rögzítették, bár az elnök jogkörének határait illetően jelentős eltéréseket mutattak. Az elnök egy személyben látta el az államfői és a miniszterelnöki feladatkört, egyben a hadsereg főparancsnoka volt. Portales² politikai befolyásának érvényesülése idején a szenátorok jelölése is csak az elnök beleegyezésével történhetett, vagyis az elnök személye rányomta bélyegét a törvényhozásra is, a politikai választások gyakorlatilag értelmüket veszítették mindennek fényében. 1891-ben, Balmaceda elnöksége idején, polgárháború következtében alakult át a politikai rendszer Chilében. A parlamentáris erők győzelmét követően jöttek létre a szervezetenként strukturált, valódi politikai pártok és szerepük értelemszerűen növekedésnek indult.

Egyértelműen ki kell hangsúlyozni, hogy Chile a többi dél-amerikai államhoz képest mind társadalomszerkezetében, mind politikai rendszerében eltérést mutatott, egyedülként az európai modellhez közelítő struktúráját tükrözte. A szubkontinens országaihoz képest sokkal urbanizáltabb, gazdaságilag és az oktatás területén jóval fejlettebb volt, intézményrendszere stabilizálódott. Az 1891-ben végbement politikai fordulat idejére Chilében több, viszonylag erős, párt jellegű politikai képződmény működött – a Liberális, a Konzervatív és a Radikális –, de Karen Remmer szerint³ megtévesztő lenne ezeket a társulásokat pártoknak nevezni. Még nem folytattak összehangolt tevékenységet annak érdekében, hogy megnyerjék maguknak a közvélemény minél szélesebb rétegét, elsősorban azért, mert az a politikai közeg, amelyben korábban működtek, csekély mértékben ösztönözte őket ebbe az irányba.

A pártok szerveződésének előzményei között említendő, hogy a térség XIX. századi politikai gondolkodásának előterében, különösen a század második felében, az 1870 és 1890 közötti időszakban, a liberális eszmék álltak. Chilében a szellemi alapvetés José Victorio Lastarria (1817–1888) és Francisco Bilbao (1823–1865) nevéhez köthető. Ideáljuk a modern, világi állam volt, a szekularizáció, az egyház és az állam szétválasztása. Már az első választások alkalmával, 1810-ben a felvilágosodás, a francia forradalom és az Egyesült Államok alkotmányának eszmeisége által ösztönzött reformok bevezetésére került sor az országban. Többek között megszületett a városi tanácsokban betöltött pozíciók eladásának tilalma, ezután csak választás útján lehetett

² Diego Portales (1793–1837) kiemelkedő jelentőségű és hatású chilei politikus. Politikai elveinek foglalata egyik barátjához, José Manuel Ceához intézett levelében olvasható, majd az 1833-ban szerkesztett alkotmányban is helyet kaptak főbb gondolatai. Személye az 1830-tól kezdődő évtizedre rányomta bélyegét, ezért ezt a periódust „portalesi” időszaknak nevezik a chilei történelemben, melynek legfőbb célja az alkotmány megfogalmazása volt. Autoriter kormányzás jellemezte ezt a korszakot, melyet az erő, a „rend” és az „engedelmesség” iránti politikai vonzalom határozott meg.

³ REMMER 1977, 205–230.

hivatalt betölteni. Sor került egy alkotmányozó bizottság felállítására, és a plébániák jogainak eltörlésére a keresztelések, házasságkötések és temetések tekintetében.⁴

A liberalizmussal szemben az egyház fellépett, az 1864-ben IX. Pius pápa által közreadott *Syllabus* – a kor tévedéseinek foglalata – a *Quanta cura* enciklikában került közzétételre, összességében a liberalizmus elleni tiltakozás irataként fogható fel, amely tovább rontotta a viszonyt az egyház és az állam között. Egyes országokban, így például Franciországbban és Itáliában, megtiltották a közzétételét. Ugyancsak az ellentéteket szította az I. Vatikáni Zsinaton (1869–1870) felülkerekedő, felvilágosodás és liberalizmus ellenes, antimodernista *ultramontanista* irányzat, amely a következő száz esztendőben meghatározta a katolikus egyház szemléletét, a chilei papság látásmódját.⁵

Az 1820-as évek táján jelentek meg Chilében a politikai egyesülések, amelyek a liberális-konzervatív, egyházbarát-egyházellenes, föderalista-egységpárti ellentétek mentén szerveződtek. Két csoportosulás emelkedett ki közülük: a *pelucón* névvel illetett konzervatívok (tradicionális, egyházbarát, egységpárti) és a liberális *pipiolók* (egyházellenes, föderalista), az utóbbiak voltak a befolyásosabbak. A XIX. század közepére a *pelucón* csoport az Ország Barátainak Társaságába (*Sociedad Amigos del País*) tömörült, ami a későbbi Konzervatív Párt (*Partido Conservador*) csíráját jelentette. Időközben a *pelucón* csoporton belül szakadás jelentkezett, kivált belőlük a Montt elnököt és miniszterét, Antonio Varast támogatók csoportja, akik megalapozták a Nemzeti Pártot (*Partido Nacional* másnéven *Montt-Varista Párt*, *Partido Montt-Varista*). Végül a *pipiolók* sem kerülhették el a hasadást, nagyobb részük a Liberális Párt létrehozója, egy kisebb, szélsőségesen egyházellenes szárnyuk a Radikális Párt alapítója lett.⁶

A XIX. század közepétől fogva tehát, ahogy fentebb már említettem, hármas osztatúvá – liberális, konzervatív és radikális – vált a politikai erőter a chilei közéletben.⁷ Az érvényben lévő választási szabályok miatt a pártok rá lettek kényszerítve arra, hogy választási szövetségeket hozzanak létre, így formálódott ki 1875-ben a liberális irányzatú *Alianza* (Szövetség) és a konzervatív értékeket valló *Coalición* (Koalíció). Az *Alianza* a liberálisokat és a radikálisokat tömörítette, egyik legfőbb jellemzője az egyházellenesség volt, valamint az ipar, a kereskedelem és a bányászat érdekeinek képviselője. A *Coalición* a mérsékelt liberálisok és a konzervatívok összefogását jelentette, a tradicionális értékeket hangsúlyozták, az egyházzal szövetségesek és a földbirtokos rétegre támaszkodtak.⁸

A pártok fejlődése szempontjából kedvező fordulatot a parlamentáris rendszer kibontakozása jelentett, melynek következményeként a hangsúly a végrehajtó hatalomról a törvényhozó hatalom irányába tolódott el, és értelemszerűen az elnök helyett a kormány szerepe és felelőssége nőtt meg. Az elnök korábban megnyilvánuló

⁴ Elecciones, sufragio y democracia en Chile (1810–2012) s. a.

⁵ A témára részletesebben lásd HALE 1986 [2008], 367–441.

⁶ SCULLY 1995, 103.; VALENZUELA 1995, 10.; CLEMENTE 2009, 397–413.

⁷ Edwards VIVES–Frei MONTALVA 1949.

⁸ Heise GONZÁLEZ 1982, 310–320.

személyes akarátának érvényesülése a választások alkalmával eliminálódott. Ezek a változások hatással voltak a pártok helyzetére is, amelyek most már érdekelték voltak a minél sikeresebb választási szereplésben, ezért igyekeztek helyi szervezeteket kiépíteni annak érdekében, hogy a választási részvételüket könnyebben irányíthassák, szervezhessék.

A pártok fennmaradt első alapszabályai és programjai alapján sikeresen rekonstruálhatjuk szervezetüket és célkitűzéseiket.

A RADIKÁLIS PÁRT

A legjobban szervezett politikai tömörülés volt. A Radikálisok csoportja a szélsőséges Liberálisok közül szerveződött 1857-ben, de hivatalosan csak később, 1888-ban alakult párttá (*Partido Radical*). Elsősorban az értelmiség, a nagy- és a középpolgárság soraiból kerültek ki a támogatói. Kezdetben az északi területek, Atacama, Coquimbo és Santiago tartományokban volt erősebb, a bányatulajdonosok körében, akik uralták a párt vezetését is. Ehhez a társadalmi réteghez később északon csatlakoztak a meggazdagodott bányászok, az ország középső részén a hivatalnokok és az alkalmazottak, délen pedig a földművesek és az iparosok.

A párt szervezése során létrehozták a tizenöt tagú Központi Bizottságot (*Junta Central*), melyet a helyi szervezetek (*asamblea*) háromévente választottak. A *Junta Central* tagjai megbízatásuk lejártá után korlátlanul újraválaszthatók voltak, és a szenátori, valamint a képviselői hivatal nem jelentett kizáró okot a választhatóság szempontjából.⁹ A *Junta Central* faladatai közé tartozott a választások szervezésének irányítása, a párt választmányának (konvent) összehívása, a határozatok végrehajtása. 1888 novemberében tartották a párt választmányi ülését, megfogalmazták programját és alkotmányát is.¹⁰ Manuel Antonio Matta lett az elnök, helyettesei Teodosio Letelier és Ricardo Espinosa, a titkári tisztséget Octavio Echegóven és Victor Manuel Lamas töltötték be. Az írásban rögzített programjuk elején, a politikai rendszerrel kapcsolatos nézetük kifejtése során elsőként hangsúlyozták „a szavazati jog legteljesebb mértékű tiszteletben tartását”.¹¹ Ennek a mondatnak külön jelentősége van, annak fényében, hogy a dokumentumot még a prezidenciális időszak utolsó szakaszában szerkesztették, így a korábbi, negatív tapasztalatok alapján számos esetben érzékelhető volt, hogy az elnök akarata döntött a választások során, melyhez csupán „hozzárendelték” a megszerzett szavazatokat.

A liberális eszmék érvényre jutása a párt programján belül egyértelmű volt, ennek jegyében deklarálta az egyházhoz fűződő viszonyát is, antiklerikalizmusa eszmei örökségénél fogva nyilvánvaló. A politikai rendszerrel kapcsolatos nézeteik 7. pontjaként kinyilvánították az állam és az egyház szétválasztásának szükségességét, ami az érvényben lévő alkotmány több fejezetével is szembehelyezkedett.¹² Ugyanis az

⁹ Programa del Partido Radical 1889, 25–26.

¹⁰ REMMER 1977, 209.

¹¹ Programa del Partido Radical 1889, 22.

¹² Uo. 23.

alkotmány 102. cikkelye az Államtanács összetételére vonatkozóan kimondta, hogy egyik tagjának egy főpappnak kell lennie, és ennek a szervezetnek a hatáskörébe tartozott az érsekségek és püspökségek székesegyházaiba kinevezendő egyházi méltóságok személyére történő javaslatétel is.¹³ Ugyancsak az egyházzal szembeni ellenérzéseként értelmezhetjük a pártprogram másik célkitűzését, amely ki akarta venni az oktatást az egyház kezéből, ezért kötelező, ingyenes, világi oktatást követelt az általános iskolákban és általában az oktatás tudományos jellegének megerősítését sürgette (15. pont). A köztemetők létrehozásának, és a világi anyakönyvezésnek a támogatása a Radikális Párt részéről szintén az egyház szerepének háttérbe szorítását támasztotta alá.¹⁴ Sőt, a program megfogalmazása során felmerült, hogy támogatni kívánják a válás – bizonyos esetekre korlátozott – engedélyezését is, de a belső vitát követő elnöki hozzászólásnak sikerült a kérdést levetetni a napirendről, így ez a pont végül nem került bele a program szövegébe.¹⁵

Közigazgatási és gazdasági jellegű kérdésekkel kapcsolatban hangsúlyt helyeztek az önkormányzati autonómiára, az arányos népképviselőre, az Államtanács eltörlésére, a bíróságok függetlenségére. A közhivatalokban a megfelelő számú hivatalnok alkalmazását, azaz a létszám jelentős csökkentését követelték a munka mértékével arányos fizetések bevezetésével együtt.¹⁶ A program társadalmi vonatkozású pontokat is tartalmazott, így állást foglalt a progresszív adózás, és általában a munkások életkörülményeinek javítása mellett, anélkül azonban, hogy részletezte volna mit is ért az utóbbi követelés alatt. A kereskedelmi flotta számára protekcionista politikát kívántak megvalósítani és az ország jövőjét meghatározó nemzeti gazdasági terv kidolgozását ösztönözték.¹⁷

Két irányzat bontakozott ki a párton belül, a liberális hagyományokhoz kötődő szárny, melynek Enrique Mac-Iver volt a hangadó személyisége, illetve a szocialista nézetek felé vonzódó irányzat, a jogász Valentín Letelier vezetésével. A szocialista elképzelések oly mértékben megerősödtek a párton belül, hogy az 1899-ben tartott kongresszuson a vezetőség egy része szerette volna a saját programjukba beépíteni a francia Radikális Szocialista Párt követeléseit, de ekkor még a többség ellenállt ennek az elképzelésnek. A két irányzat közötti nyílt konfliktusra a Radikális Párt 1906-ban tartott nagygyűlésén került sor, amikor Enrique Mac-Iver és Valentín Letelier¹⁸ között heves politikai vita bontakozott ki. Mac-Iver igyekezett védeni a liberális hagyományokat őrző nézeteket, míg Letelier a németországi tanulmányútjai során megismert szocialista eszmék hatása alá kerülve, azok képviselőjét hangsúlyozta. Az utóbbi elképzelés győzedelmeskedett, ezért a nagygyűlés megfogalmazta, hogy a párt számára

¹³ Chile alkotmánya 1833, Ar. 102.

¹⁴ Programa del Partido Radical 1889, 23.

¹⁵ Uo. 54.

¹⁶ Uo. 23–24.

¹⁷ Uo. 24–25.

¹⁸ GALDAMES 1937.

morális és jogi kötelezettség az elesettek, elsősorban a mindennapi munkájukból élők támogatása, de ez nem jelentette azt, hogy szocialista programot alkottak volna.¹⁹

A párt hamar rátalált a kor egyik leghatásosabb propagandaeszközére, a nyomtatott sajtóra, ezért több chilei nagyvárosban is voltak saját újságjaik. Santiagóban a radikálisokhoz kötődött a *La Ley* (A törvény) címmel kiadott napilap, Copiapóban 1862-től az *El Constituyente* (Az alkotmányozó) és 1875-től az *El Atacama* (Atacama), Valparaísoban – szintén 1875-től – az *El Deber* (A kötelesség), Concepciónban pedig 1882-től az *El Sur* (Dél).²⁰

Chile modernizációja a vizsgált időszakban ment végbe, a csendes-óceáni háborúban megszerzett területek gazdasági kiaknázása megkezdődött, a nitrát-vidékek bekebelezése gyors gazdasági növekedést biztosított az ország számára és maga után vont a munkásosztály létszámának radikális növekedését.²¹ A társadalmi változások a párt támogatóinak összetételében is jelentős átrendeződéseket vontak maguk után. Alapvetően két fő szempontot kell kiemelni a kérdéssel kapcsolatban: egyrészt a hivatalnoki-alkalmazotti réteg létszámában történő kiemelkedő növekedést, ugyanis a csendes-óceáni háború következményeként, a nyomában meginduló gazdasági fellendülés hatására, megduplázódott a számuk. A másik meghatározó momentum az 1900-tól ugrásszerűen növekvő urbanizáció volt, ami szintén a radikális eszmék elterjedését eredményezte, mivel a polgárság számított a legtermészetesebb társadalmi közegeinek. A XX. században egyértelműen a polgárság érdekei fogalmazódtak meg, valamint a városi alsóbb néprétegek problémái iránt tanúsított figyelmet a radikalizmus, majd egyre inkább a középosztálynak a földbirtokos réteggel szembeni ambícióit igyekezett politikailag artikulálni.

A fentiek alapján elmondható, hogy korszakunkban jelentős változáson mentek keresztül a Radikálisok. Az első szakaszban a liberális eszmék uralták a pártot, majd különösen 1919-től kezdve egyre nagyobb szerepet szántak az államnak, követelték a bérminimum megállapítását, a női és a gyermekmunka törvényi szabályozását, a munkakörülmények feltételeinek általános javítását, az ingyenes állami oktatást az alsófokú oktatástól a felsőoktatásig. Támogatták a hazai ipar védelmét, és a lakhatási körülmények javítását. A párt jól szervezett volt, demokratikusan felépített struktúra jellemezte, és a vezetőség számára az elvek előbbre valók voltak, mint a személyes hatalom. 1917-ben megalakult a párt ifjúsági szervezete *Juventud Radical de Chile* (Chilei Radikális Ifjúság) néven. Chile 1930 és 1950 közötti történetében a Radikális Párt több elnököt is adott az országnak, ezt a későbbi időszakot tekinthetjük a párt virágkorának.

A Radikális Párt (*Partido Radical*) népszerűsége a képviselők számának tükrében 1891–1925

Év	1891	1894	1897	1900	1903	1906	1909	1912	1915	1918	1921	1924	1925
Képviselők száma	23	16	16	14	17	16	19	21	26	32	41	42	39

Forrás: Heise GONZÁLEZ 1982, 329.

¹⁹ Heise GONZÁLEZ 1982, 321–329.

²⁰ Uo.

²¹ Részletesebben lásd RECTOR 2005, 114–116.

A DEMOKRATA PÁRT

A Demokrata Párt (*Partido Democrático*) létrejötte összefüggést mutat a Radikális Párt történetével, mivel néhány ez utóbbiból kivált politikus – Malaquías Concha és Avelino Contardo vezetésével – 1887. november 20-án alapította meg az új pártot. A Demokraták esetében, csakúgy, mint minden más párt kapcsán, a politikai klubokat és egyesületeket nevezhetjük meg előzményként, így például a Santiago de Chile-i Kézművesek Társaságát (*Sociedad de Artesanos*) és az Egyenlőség Társaságát (*Sociedad de la Igualdad*). A párt az első nagygyűlését a Bastille bevételének századik évfordulóján, 1889. július 14-én tartotta Santiago de Chilében. Programjukat, ahogy fogalmaztak, a chileiek gazdasági és társadalmi emancipációjának megvalósítása érdekében állították össze. A Radikálisokhoz hasonlóan hangsúlyozták a kötelező, ingyenes világi oktatás fontosságát, követelték az élelmiszerek és az ipari termékek adójának eltörlését, valamint azt, hogy az állam támogassa az időseket és az elesetteket. Számos reform, így a hadsereg létszámának csökkentése, a városi autonómia, a törvényhozásban való részvétel és egyes hivatalok betöltésének összeférhetetlensége mellett kötelezték el magukat.²² Mindezek az elképzelések elsősorban a munkásosztály helyzetének javítására koncentráltak, csakúgy, mint a külföldi bevándorlás megtiltása. A Balmaceda-kormány megbuktatását követő évben, 1892-ben tartott második nagygyűlésük szembesült a pártépítés szükségességével, ezt követően több mint harminc helyi szervezetet sikerült létrehozniuk az országban. A pártot lassú, de állandó növekedés, terjeszkedés jellemezte, amit a parlamenti választásokon elért eredményeik is jól tükröznek. Ehhez a sikerhez minden bizonnyal hozzájárult az, hogy a csendes-óceáni háborút követően Chile lett az egyik legnagyobb guano- és salétromtermelő ország, a bányászat és az ipar növekvő szerepének következtében a munkások létszáma megnőtt, és ennek a rétegnek a támogatása meghatározó célkitűzése lett a pártnak. Mindezek ellenére az egész parlamentáris időszakban csak korlátozott hatást tudtak kifejteni, leginkább azáltal nyertek nagyobb figyelmet a szakirodalomban, hogy ez volt az első olyan párt, amelyet a munkásosztály támogatásával azonosítottak.²³

A Demokra Párt (*Partido Democrático*) népszerűsége a képviselők számának tükrében 1891–1925

Év	1894	1897	1900	1903	1906	1909	1912	1915	1918	1921	1924	1925
Képviselők száma	1	2	2	3	3	5	5	5	6	12	12	–

Forrás: HEISE GONZÁLEZ 1982, 332.

²² NECOCHEA 1965, 214–215.

²³ REMMER 1977, 212–213. A gazdaságra lásd ebben a számban: ZOLCSÁK 2018, 77–78.

A LIBERÁLIS DEMOKRATA PÁRT

Előzményének a *balmacedista* Liberális Párt (*Partido Liberal*) tekinthető, melynek eredete korábbra nyúlik vissza, a *pipiolo*²⁴ közül kiváló csoportok alapították meg 1841 és 1851 között, fő céljuk az 1833-ban szerkesztett konzervatív alkotmány megváltoztatása volt. Az 1861–1891 közötti elnöki időszakot Chilében a liberális kormányzás korszakának nevezték, az első politikai koalíció megkötése fűződik a korszakhoz, a liberálisok és a konzervatívok részvételével, majd az 1861-es elnökválasztás következményeként a két párt fúzióra lépett 1873-ig. Az említett periódusban a liberálisok jóval nagyobb politikai befolyással rendelkeztek, hatásukra több alkotmányos reformra is sor került, például a vallásszabadság kimondására. Az új választási törvény (1871) többé nem tette lehetővé az elnök mandátumának lejártát követően a közvetlen újraválasztását. Federico Errázuriz²⁵ kormányában csak egyetlen konzervatív politikus kapott helyet, ezért a konzervatívok 1873-ban kiléptek a kormányból, ezzel felbomlott a két párt közötti fúzió.²⁶

A Liberális Demokrata Párt (*Partido Liberal Democrático*) 1893-ban alakult meg Talcában, alapítója Enrique Salvador Sanfuentes²⁷ volt.²⁸ A párt gyakorlatilag az ország korábbi elnökének, Balmaceda liberálisainak újjászerveződése volt, ez egyben azt is jelentette, hogy egyedülként a pártok sorában kitartott a prezidenciális rendszer mellett. Majd a kezdeti erős *balmacedista* és liberális kötődést követően a párt részben eltávolodott ettől az irányzattól, ami valószínűleg a kormányzásban való részvétellel, illetve a kormányhoz való kötődéssel magyarázható, mivel a párt már 1896-ban kormánytagot adott Adolfo Ibañez személyében, aki az igazságügyi miniszteri posztot kapta meg. 1893-ban, az Alapokmány megfogalmazásakor, egyes kutatók szerint a Liberális Demokraták tradicionális szárnya került előtérbe a párton belül, az ő politikai koncepciójuk érvényült a program megfogalmazásakor. Az ideális köztársaságot hangsúlyosan a képviseleti prezidenciális rendszerben képzelték el, ezért ennek megvalósítására törekedtek.²⁹ A törvényhozó és a végrehajtó hatalom kölcsönös függetlenségét képviselték, olyan szabályokat támogattak, amelyek ugyan szabályozzák a két hatalom kapcsolatát, de csak a stabilitás és a hatékonyság biztosítása érdekében.³⁰ A párt gazdasági kérdésekben Balmaceda örökségét vitte tovább, a hazai ipar tekintetében „okos” protekcionista politikát kívánt megvalósítani.

²⁴ A *pipiolo* (fiatal, tapasztalatlan) kifejezés a liberálisok csúfolódó köznyelvi megnevezése volt Chilében a XIX. század első felében. Politikai ellenfeleiket, a konzervatívokat, a *pelucón* névvel illették.

²⁵ Federico Errázuriz (1850–1901) jogász, politikus, az ország elnöke volt 1896 és 1901 között. Kétszer választották meg a tisztségre, de betegség miatt a második ciklusa elején lemondott.

²⁶ HEISE GONZÁLEZ 1982, 332–334.

²⁷ Enrique Salvador Sanfuentes (1848–1939) jogász, politikus. Balmaceda elnöksége idején több miniszteri posztot is betöltött.

²⁸ VALENZUELA 1968, 57.

²⁹ Lásd SAN FRANCISCO 2003, 376.

³⁰ Uo.

Kezdetben a párt a kispolgárság és a középosztály támogatójaként lépett fel, de a hatalomhoz fűződő szoros kapcsolatai révén megváltozott politikájának fő társadalmi célcsoportja, és hamarosan elsősorban a nagypolgárság érdekeinek képviselőjeként jelent meg.

Az öngyilkos Balmaceda és az 1891. évi polgárháborúban, az elnök oldalán harcolók alakja mártírként élt tovább a párt történetében. A Liberális Demokrata Párt olyan politikai szerveződés volt, amely a legkevésbé törődött az elvekkkel, úgy, és annyiszor váltott nézőpontot, ahányszor arra a politikai hatalom megragadása, a választók megnyerése szempontjából szükség volt. Ez a sajátos vonás leginkább a párt egyszemélyi vezetésének problémájával magyarázható, különösen Juan Luis Sanfuentes³¹ irányítása idején, aki mintegy *caudillo* módjára, autoriter eszközökkel vezette a pártot, amely 1933-ban meg is szűnt.

**A Liberális Demokrata Párt (*Partido Liberal Democrático*) népszerűsége
a képviselők számának tükrében 1891–1925**

Év	1894	1897	1900	1903	1906	1909	1912	1915	1918	1921	1924	1925
Képviselők száma	22	22	22	27	20	15	27	21	15	8	9	–

Forrás: HEISE GONZÁLEZ 1982, 335.

A KONZERVATÍV PÁRT

A Konzervatív Párt (*Partido Conservador*) alapításának évét az 1836-os esztendőre teszik, nyilvánvalóan ebben az időben még nem beszélhetünk modern értelemben vett pártról. A konzervatív erők legfőbb jellemzője mindvégig az egyházhoz fűződő szoros jó viszony ápolása volt, legfőbb társadalmi bázisukat a nagybirokok réteg jelentette. Elleneztek a szekularizációs folyamatot, támogatták az egyháznak az oktatásban, a polgári életben játszott szerepét, így vissza akarták állítani az egyházi házasság törvényes elismertetését, kiálltak az egyháznak a politikai életben történő részvétele mellett is. Az 1891-es polgárháborúban, amikor a Kongresszus harcolt Balmaceda prezidenciális rendszere ellen, ideiglenesen megvalósult a konzervatívok, a liberálisok és a radikálisok együttműködése.

Hosszabb távon bizonyos szemléletbeli változást idézett elő a konzervatívok körében a XIII. Leó által 1891-ben kiadott *Rerum Novarum*, az első pápai szociális körlevél, amely a munkáskérdéssel foglalkozott. Az ipari forradalom következtében végbemenő rendkívül jelentős gazdasági változások eredményeként immár a munkásosztály létét nem lehetett a társadalomban figyelmen kívül hagyni, azonban az egyház a szocialista eszméket szerette volna háttérbe szorítani, ezért szükségét érezte, hogy a tanítás formájában mértékadó véleményt fogalmazzon meg a hívek számára. Az enciklika szorgalmazta a keresztény munkásszervezetek megalakítását, ezzel kanalizálva szerveződésük irányát és jellegét. A *Rerum Novarum*nak annyiban

³¹ Juan Luis Sanfuentes (1858–1930) jogász, politikus, 1915 és 1920 között Chile elnöke volt, a Liberális Demokrata Párt (*Partido Liberal Democrático*) meghatározó személyisége, vezetője. Bátyja, Enrique Salvador Sanfuentes nevéhez fűződik a párt alapítása.

pozitív hatást kell tulajdonítanunk azzal, hogy ráirányította a Konzervatív Párt figyelmét a munkások problémáira, a bérkérdésre, és általában az életkörülményeikre. 1901-ben a párt valparaisói csoportja már választ is adott a pápai tanításra. Összeállítottak egy programot, amely többek között a munkások olcsó lakhatását, a munkaidő kérdését, a gyermekmunka tilalmát tartalmazta.³²

A párt rendkívül jól szervezett volt, a helyi szervezetektől az országos hatáskörűekig, minden szinten hatékonyan működött a struktúra. A párt legfőbb szerve az elnök vezetésével működő Végrehajtó Bizottság volt, amely minden szintre ki tudta terjeszteni érvényesítő erejét.

A Konzervatív Párt (*Partido Conservador*) népszerűsége a képviselők számának tükrében 1891–1925

Év	1894	1897	1900	1903	1906	1909	1912	1915	1918	1921	1924	1925
képviselők száma	28	26	25	20	27	23	28	28	26	26	25	28

Forrás: HEISE GONZÁLEZ 1982, 318.

A KOMMUNISTA PÁRT

A Kommunista Pártot (*Partido Comunista*) 1922-ben alapították, úgy, hogy a tíz évvel korábban létrehozott Szocialista Párt (*Partido Socialista*) negyedik kongresszusán Kommunista Párttá alakult át és csatlakozott a Kommunista Internacionáléhoz. A párt kifejezte az orosz forradalom és a szovjetrendszer iránti szimpátiáját. Alapítója és mértékadó személyisége, Luis Emilio Recabarren³³ tanulmányúton járt a Szovjetunióban, tapasztalatairól több írást is megjelentetett, úgy ítélte meg, hogy a politikai cselekvés és a szakszervezeti harc elválaszthatatlan egymástól. 1925-ben a Kommunista Párt egyes munkásszervezetekkel és a Diákszövetséggel közösen létrehozta a Nemzeti Munkás Komitét, hogy Arturo Alessandri Palma³⁴ elnökségéért küzdjön, és e küzdelem sikerrel is járt. Alessandri kormánya az alkotmányreform kidolgozásába bevonta a Kommunista Pártot, végül azonban a párt nem szavazta meg az új alaptörvényt, mivel az a kommunista álláspont szerint autoriter elnöki hatalmat kívánt előtérbe helyezni. A párt struktúráját a demokratikus centralizmus elve alapján alakították át, a legelső szinten a pártsejtek jelentek meg, valamint létrehozták a helyi és a regionális

³² HEISE GONZÁLEZ 1982, 310–320.

³³ Luis Emilio Recabarren (1876–1924) baloldali politikus, a chilei munkásmozgalom létrehozójaként tartják számon. Nyomdász volt, az *El Trabajo* címet viselő újság szerkesztője, majd a *La Vanguardia*, pár évvel később pedig az *El Despertar de los Trabajadores* című lapok alapítója. Balmaceda politikáját elutasította, 1906-ban képviselőnek választották, de nem tette le hivatali esküjét – mivel agnosztikusnak vallotta magát –, így nem került be a törvényhozásba.

³⁴ Arturo Alessandri Palma (1868–1950) jogász, politikus, két alkalommal is volt Chile elnöke, először 1920–1925, majd 1932–1938 között. A XX. századi chilei politika legmeghatározóbb személyiségeként tartják számon. Nevéhez kötődik az 1925-ös alkotmány kiadása, amely megerősítette az elnök hatalmi jogosítványait, ez egyben a parlamentáris rendszer végét jelentette.

bizottságokat és legfőbb szervként a Végrehajtó Bizottság működött. Carlos Ibañez del Campo³⁵ elnöksége a független munkásmozgalom végét hozta el, a pártvezetőket üldözték, letartóztatták, sokakat illegálitásba kényszerítettek. Csak a kormány politikáját támogató munkásszervezetek maradhattak életben ebben az időszakban, mint például a *Confederación Republicana de Acción Cívica de Obreros y Empleados* (Munkások és Alkalmazottak Civil Szervezete).

**A Kommunista Párt (*Partido Comunista*) népszerűsége
a képviselők számának tükrében 1891–1925**

Év	1894	1897	1900	1903	1906	1909	1912	1915	1918	1921	1924	1925
Képviselők száma	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0	9

Forrás: HEISE GONZÁLEZ 1982, 340.

Az 1850-es évektől a század végéig a szavazásra jogosultak számának aránya a teljes lakosság létszámán belül csupán 2–5% között mozgott. Szélesebb társadalmi rétegek számára csak a választójog kiterjesztését követően vált elérhetővé, a nők is ennek hatására nyerték el a teljes választójogot 1949-ben.³⁶

Összességében elmondható, hogy a parlamentáris időszak során szerveződtek meg és lettek viszonylagosan erősek az egyes politikai pártok Chilében. Közülük kettő, a *Conservadores* és a *Radicales* jutott vezető pozícióba, rivalizálásuk adottnak vehető, elsősorban az egyházhoz fűződő elképzeléseik révén. Ennek ellenére a választási pártszövetségek (*Coalición* és az *Alianza*) a hatalom megragadása és megtartása érdekében akár át is nyúlhattak az egyes pártok között húzódó határvonalakon és sok ponton valóban képesek is voltak a programjaik alapján együttműködni. A protekcionista gazdaságpolitika vagy a munkások problémáit felkaroló követelések több párt programjában is visszhangot kaptak. Azonban a Radikálisok mindig képesek voltak meglepni a társadalmat és politikai ellenfeleiket. Például az 1912. évi választásokra megfogalmazott programjukban szereplő szélsőséges egyházellenesség – amely az egyetemek teológiai fakultásai megszüntetésének követelésében kapott hangot –, nem talált támogatókra más pártok körében.³⁷

BIBLIOGRÁFIA

BAÑADOS ESPINOSA 1894

BAÑADOS ESPINOSA, Julio: *Balmaceda. Su gobierno y la revolución de 1891*. Paris, Garnier, 1894.

Chile alkotmánya 1833

<http://www.memoriachilena.cl/archivos2/pdfs/MC0003673.pdf> (2018. 03. 20.)

³⁵ Carlos Ibañez del Campo (1877–1960) tábormok két alkalommal is Chile elnöke lett, először 1927–1931, második alkalommal pedig 1952–1958 között.

³⁶ SCULLY 1992, 15–17.

³⁷ PALMA ZUÑIGA 1967, 110.

CLEMENTE 2009

CLEMENTE, Luis F.: *Party System Stability in Latin America. A Comparative Study*. ProQuest, 2009, 397–413.

EDWARDS VIVES–FREI MONTALVA 1949

EDWARDS VIVES, Alberto–FREI MONTALVA, Eduardo: *Historia los partidos políticos chilenos*. Santiago, Editorial del Pacífico, 1949.

Elecciones, sufragio y democracia en Chile (1810–2012) s. a. <http://www.memoriachilena.cl/602/w3-article-3382.html#presentacion> (2018. 07. 20.)

GALDAMES 1937

GALDAMES, Luis: *Valentín Letelier y su obra, 1852–1919*. Santiago, Universitaria, 1937.

HALE 1986 [2008]

HALE, Charles A.: Political and social ideas in Latin America. In: *The Cambridge History of Latin America*. Vol. 4. C. 1870 to 1930. Ed. BETHELL, Leslie. Cambridge, Cambridge University Press, 1986 [2008], 367–441.

HEISE GONZÁLEZ 1982

HEISE GONZÁLEZ, Julio: *El periodo parlamentario, 1861–1925*. Santiago, Editorial Universitaria, 1982.

NECOCHEA 1965

NECOCHEA, Hernán Ramírez: *Historia del movimiento obrero en Chile*. Santiago, Austral, 1965.

PALMA ZUÑIGA 1967

PALMA ZUÑIGA, Luis: *Historia del partido radical*. Santiago, Andrés Bello, 1967.

Programa del Partido Radical 1889

Programa del Partido Radical. In: *Programa y documentos de la Convención Radical de 1888*. Santiago, La Libertad Electoral, 1889.

RECTOR 2005

RECTOR, John L.: *The History of Chile*. New York, Palgrave MacMillan, 2005.

REMMER 1977

REMMER, Karen L.: The Timing, Space and Sequence of Political Change in Chile, 1891–1925. *Hispanic American Historical Review* 57/2. May 1977, 205–230.

Rerum Novarum

<https://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> (2018. 03. 24.)

SAN FRANCISCO 2003

SAN FRANCISCO, Alejandro: La Gran Convención del Partido Liberal Democrático en 1893. Un hito en la reorganización del balmacedismo después de la Guerra Civil chilena de 1891. *Historia* 36. 2003, 333–377.

SCULLY 1992

SCULLY, Timothy: *Rethinking the Center. Party Politics in Nineteenth and Twentieth Century Chile*. Stanford, Stanford University Press, 1992.

ZOLCSÁK 2018

ZOLCSÁK Attila: Az első világháború hatása Chile periférikus helyzetére. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica*, Tomus XII. Fasc. 2. 2018, 77–88.